

33. *Протоколы заседания Совета [Харьковского] университета 28 октября, 11 ноября, 2 декабря, 20 декабря // Записки Харьк. ун-та. — 1882. — Т. 4 (1884). — С. 121–155.*
34. *Редин Е. К. Профессор А. С. Лебедев / Е. К. Редин // Харьковские губернские ведомости. — 1910. — №273.*
35. *Славяноведение в дореволюционной России: Библиографический словарь. — М.: Наука, 1979. — 429 с.*
36. *Славяноведение в дореволюционной России. Изучение южных и западных славян. — М.: Наука, 1988. — 400 с.*

Надійшла до редколегії 10.01.2011 р.

УДК 94(100) "1941/1944"

С. В. ПОТРАШКОВ

РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ І БАЛКАНСЬКІ ПРОЕКТИ У. ЧЕРЧІЛЛЯ В 1942–1944 РР.

Розглядається балканська стратегія прем'єр-міністра Великої Британії У. Черчілля в роки Другої світової війни та ставлення до неї Радянського Союзу.

Ключові слова: Друга світова війна, Балкани, Радянський Союз, Велика Британія, Черчілля.

Рассматривается балканская стратегия премьер-министра Великобритании У. Черчилля в годы Второй мировой войны и отношение к ней Советского Союза.

Ключевые слова: Вторая мировая война, Балканы, Советский Союз, Великобритания, Черчилль.

Some aspects of the famous Churchill's Balkan strategy during the Second World War and the Soviet attitude toward it are analyzed in this article.

Key words: Second World War, the Balkans, Soviet Union, Great Britain, Churchill.

Проблема відкриття другого фронту в Європі була ключовою у відносинах між провідними державами антигітлерівської коаліції з моменту її формування наприкінці 1941 — початку 1942 рр. Про історію другого фронту вже написано безліч праць як вітчизняними, так і зарубіжними авторами, але ця тема привертає увагу дослідників і нині [1, 2, 3, 4, 5]. Практично жоден з них не обійшов увагою так званий «Балканський варіант» другого фронту, який обстоював у 1942–1944 рр. прем'єр-міністр Великої Британії У. Черчілля. Думки щодо мотивів, якими керувався Черчілля, його справжніх цілей ризикують — від відвертого визнання антирадянської суті

балканської стратегії до спроб її виправдання. Так, вельми компетентний у питаннях балканської політики Великої Британії Ф. Дікін пише: «Балканська політика Черчілля, насправді, була ні чим іншим, як стратегічним опортунізмом, позбавленим свідомої політичної мотивації» [6, р. 114]. Проте ці твердження ставляться під сумнів численними визнаннями військових і політичних діячів як з англійського, так із американського і радянського боків.

Спроби створити на Балканах антинімецький фронт за участю Туреччини, Греції, Югославії робилися англійською і французькою дипломатією ще на початку Другої світової війни. Причини їх провалу досить добре вивчені й висвітлені як у вітчизняній, так і в зарубіжній історіографії [7, 8].

Напад Німеччини на Радянський Союз, початок війни на Тихому океані на деякий час відвернули увагу Великобританії і США від Балканського півострова. Проте вже в меморандумі Об'єданого комітету начальників штабів західних союзників на першій Вашингтонській конференції (грудень 1941 — січень 1942 рр.) наступ через Середземне море і Туреччину на Балкани розглядався як можливий варіант вторгнення до Європи в 1943 р. Це було зроблено за пропозицією британської сторони. Як пише відомий англійський історик Е. Баркер, «у поверненні військовим шляхом Південно-Східної Європи англійці вбачали єдиний спосіб не допустити післявоєнної радянської експансії в регіоні» [9, р. 111–112].

Під час візиту до Москви в серпні 1942 р., пояснюючи Сталіну переваги операції в Північній Африці, Черчіль вперше позначає контури нового стратегічного задуму, який згодом дістав назву «Балканський варіант»: «Якщо до кінця року ми зможемо опанувати Північну Африку, ми могли б загрожувати череву гітлерівської Європи. Ми знищили б його союзників, навіть, наприклад, Італію, і провели б висадку. Операція серйозно вплине на Туреччину і всю Південну Європу. Щоб проілюструвати свої роз'яснення, я тим часом намалював крокодила і пояснив Сталіну за допомогою цього малюнка, як ми маємо намір атакувати м'яке черво крокодила, тоді як ми атакуємо його жорстку морду» [10, с. 514]. Так виникає поняття «м'яке підчерев'я» держав «осі», що розуміло під собою Південно-Східну Європу.

Хоча Черчіль не назвав прямо Балкани, Сталін чудово зрозумів, про що насправді йдеться. На прощальному обіді він, очевидно, не випадково, нагадав Черчілю про безславну Дарданельську операцію 1915 р., ініціатором якої той був [10, с. 255]. Про те, що поза увагою радянського керівництва не залишився інтерес британського прем'єр-міністра до Балкан, свідчать і спогади В. Бережкова [11, с. 151–153].

Наступом на Балканах Черчіль хотів підмінити відкриття другого фронту в Західній Європі. У зв'язку з цим показовою є бесіда Черчілля з радянським послом у Лондоні І. Майським у листопаді 1942 р. Малюючи блискучі перспективи проникнення союзників на Балкани: можливість знищити румунську нафту, ліквідувати кліку царя Бориса в Болгарії, вивести з

війни Румунію і Угорщину, Черчілль вигукнув: «Ось це і буде другий фронт у 1943 р.» [12, с. 277].

Аргументи на підтвердження правильності своєї стратегії Черчілль черпав з досвіду Першої світової війни. Стверджуючи, що «крах Болгарії був сигналом загальної катастрофи центральних держав», він доводив доцільність нападу на слабкіших союзників Німеччини [3, р. 200]. До останніх належала і Болгарія.

У своїй балканській стратегії Черчілль важливе місце відводив Туреччині. Вступ до війни Туреччини, зазначав автор офіційного дослідження про британську зовнішню політику в роки війни Л. Вудворт, «був би якнайкращим, якщо не єдино можливим засобом запобігти поширенню російського впливу на балканські країни» [13].

Заручившись у цьому питанні підтримкою американського президента, Черчілль у листопаді 1942 р. писав Й. Сталіну: «Я повідомив президентові Рузвельту деякі попередні міркування щодо Туреччини і виявив, що він незалежно від мене дійшов майже аналогічних висновків. Мені здається, що ми всі повинні були б зробити нове енергійне зусилля, щоб примусити Туреччину вступити навесні у війну на нашій стороні» [14, с. 95].

Радянський лідер, погоджуючись з «бажаністю зробити все можливе, щоб Туреччина навесні вступила у війну», нагадував про те, що вважав головним завданням союзників: «Сподіваюся, що це не означає відмови від Вашої обіцянки в Москві відкрити другий фронт у Західній Європі навесні 1943 р.» [12, с. 312, 318].

На конференції в Касабланці в січні 1943 р. серед найважливіших завдань, які союзники мали намір вирішувати на Середземноморському театрі військових дій, значилося «створення положення, при якому Туреччину можна буде залучити як активного союзника» [10, с. 697]. Тут же, в Касабланці, англійська делегація запропонувала пообіцяти туркам частину території Болгарії як плату за вступ у війну [15].

Тепер, на думку Черчілля, справа залишалася за малою — умовити самих турок. З цією метою в останні дні січня він відправився в м. Адана на сирийсько-турецькому кордоні на зустріч з турецьким президентом Ісметом Іненю.

Залякуючи турок міфічною загрозою літнього німецького нападу, Черчілль обіцяв їм «щонайменше» 25 англійських і американських авіаескадрилей, «таку кількість полків протитанкової артилерії, яку тільки ви зможете прийняти», і декілька полків зенітної артилерії, а також дві бронетанкові дивізії. Врешті-решт, участь у післявоєнній мирній конференції, «де вирішуватимуться всі питання, пов'язані зі зміною існуючого статус-кво», — натяк на можливі територіальні придбання [10, с. 610].

Під час переговорів виявилось, що турецьких лідерів куди більше хвилюють відносини із СРСР. Прем'єр Сараджоглу заявив: «Уся Європа повна

слов'ян і комуністів. Усі переможені країни стануть більшовицькими і слов'янськими, якщо Німеччину буде розгромлено». Черчілля і в такому випадку назвав вигоди від союзу з Англією і США [10, с. 611].

Але щодо вступу Туреччини до війни нічого конкретного вирішити не вдалося. Коли Черчілля вийшов після півгодинної бесіди з президентом Іненю віч-на-віч, заступник міністра закордонних справ А. Кадоган запитав його, які результати. «Ніяких», — лаконічно відповів Черчілля [16].

Утім, окрім Черчілля, решта лідерів антигітлерівської коаліції мало вірила в те, що цей візит матиме безпосередні результати.

Розбіжності між Рузвельтом і Черчіллем, що намітилися ще в Касабланці з приводу місця висадки союзників, набули відкритого характеру на конференції у Вашингтоні в травні 1943 р. [17].

Американська точка зору остаточно перемогла на конференції у Квебеці в серпні 1943 р., де було вирішено операції на Балканах обмежити допомогою партизанам, рейдами десантних загонів і бомбардуваннями стратегічних об'єктів [14, с. 181]. Проте, за будь якої слушної нагоди, Черчілля знову і знову повертався до балканської стратегії.

Капітуляція Італії і висадка союзних військ на Апеннінському півострові у вересні 1943 р. вселили в правлячі кола Великобританії нові надії на реалізацію балканських проєктів.

У Черчілля народжується ідея здійснити операцію на Балканах обмеженими силами в разі виникнення сприятливих обставин (виведення німецьких військ з Балкан або політичні зміни в Болгарії, Угорщині і Румунії під впливом виходу з війни Італії).

Ідея встановлення контролю над Балканами малими силами привернула увагу Рузвельта і під його тиском Об'єднаний комітет начальників штабів частково схвалив проєкти У. Черчілля [2, с. 10].

«Сприятливою обставиною», від якої залежали успіх або невдача планів Черчілля, міг стати вихід з війни Болгарії. Певедінка правлячих кіл країни надавала привід сподіватися на таку можливість.

Нейтралізація Болгарії була важливою і стосовно вступу до війни Туреччини. Серед 42 дивізій, що були в країн гітлерівської осі на Балканах, до кінця 1943 р. 21 була болгарською [18]. Здебільшого ці дивізії були зосереджені на кордоні з Туреччиною.

Ще на початку 1943 р. американські дипломати в Женеві і Стамбулі встановили перші контакти з емісарами болгарського уряду. Проте далі неофіційних зустрічей і бесід справа не рушила. Болгари не відповіли на пропозиції союзників розпочати переговори про вихід з війни.

Те, чого дипломати не зуміли добитися завдяки переговорам, Черчілля вирішує досягти силою. У жовтні 1943 р. на засіданні Об'єднаного комітету начальників штабів він висловив ідею піддати територію Болгарії масованим бомбардуванням, щоб «надати урок» Болгарії, спонукати правлячі кола

вивести війська з окупованих територій і розпочати переговори з союзниками [9, с. 216].

Масові бомбардування міст, перш за все Софії, почалися в листопаді 1943 р. і тривали до квітня 1944 р. Офіційна історія військово-повітряних сил США в Другій світовій війні визнає, що атаки ці мали політичне значення і були «наступом на дух болгарського народу» [19]. В більшості випадків бомбовим ударам підлягали невійськові об'єкти, їх жертвами стали 10 тис. мирних громадян. В одній тільки Софії було зруйновано і пошкоджено майже 8 тис. будівель [20].

На Тегеранській конференції керівників трьох союзних держав Черчілль знову намагався реалізувати балканську стратегію. Свої справжні цілі він приховував за лицемірними заявами про те, що не має на Балканах «ані інтересів, ані честолюбних устремлінь». Проте вони були очевидні. «Кожного разу, коли прем'єр-міністр наполягав на вторгненні через Балкани, — розповідав після чергового засідання президент Рузвельт своєму синові, — всім присутнім було зрозуміло, чого він насправді хоче. Він перш за все хоче врізатися клином у Центральну Європу, щоб не пустити Червону Армію до Австрії і Румунії і навіть, якщо можливо, в Угорщину. Це розумів Сталін, розумів я, та й усі інші» [21].

На тегеранській зустрічі Черчілль прямо ставить питання про заляжність вступу у війну Туреччини від позиції СРСР. «Чи має вона (Туреччина) напасти на Болгарію і оголосити війну Німеччині? Яка була б позиція росіян щодо болгар?» — запитує він Й. В. Сталіна на засіданні 28 листопада. З урахуванням загальносоюзних цілей — прискорити закінчення війни, Радянський Союз погодився з бажаністю вступу до війни Туреччини, і Сталін пообіцяв: якщо Болгарія нападе на Туреччину, то Радянський Союз негайно оголосить стан війни з Болгарією. Це було відбито у військових рішеннях конференції [18, с. 98, 123, 173].

Проте Сталін знову і знову повертався до «Оверлорду» як головної операції, яку чекає від союзників. «Якщо ми тут покликані обговорити військові питання, то основним і вирішальним питанням ми вважаємо операцію «Оверлорд». І я хотів би, щоб наша увага не відволікалася від цього головного питання другорядними питаннями, — заявив він на другому засіданні голів урядів, 29 листопада [18, с. 128].

На другий день роботи конференції його терпіння вичерпалося. Радянський лідер прямо поставив питання Черчіллю, чи вірять англійці в успіх операції «Оверлорд» або просто говорять про неї, щоб заспокоїти росіян. Не отримавши бажаної відповіді, «Сталін різко піднявся з місця і, звертаючись до Молотова і Ворошилова, сказав: «Йдемо, нам тут нема чого робити. У нас багато справ на фронті». Черчілль засовався в кріслі, почервонів і невиразно пробурчав, що його «не так зрозуміли» [18, с. 276]. Ситуацію врятував Рузвельт, запропонувавши зробити перерву. Демарш Сталіна досяг

свої мети. Наступного дня, 30 листопада, під час сніданку Рузвельт повідомив Сталіна, що Об'єднаний комітет начальників штабів за участю президента і прем'єр-міністра ухвалив рішення про проведення операції «Оверлорд» у травні 1944 р.

Проте ідея проведення операцій у регіоні Балкан «малими силами» залишалася в силі. Всі надії на реалізацію своєї балканської стратегії Черчілля покладав тепер на вступ у війну Туреччини. Проблеми, пов'язані зі вступом Туреччини у війну, обговорювалися на зустрічі Черчілля і Рузвельта в грудні 1943 р. в Каїрі з турецьким президентом Ісметом Іненю. Останній прямо ставив питання про вступ своєї країни у війну в залежність від позиції в цьому випадку Болгарії [22]. Зважаючи на обставини, що склалися, англійське командування в спеціальному меморандумі, підготовленому для учасників Каїрської зустрічі, запропонувало вважати виведення Болгарії з війни головною метою стратегії союзників на Балканах. Головним засобом, за допомогою якого можна було примусити Болгарію капітулювати, визнано дії авіації [22, р. 782]. Тому в грудні 1943 — січні 1944 рр. болгарські міста піддали особливо жорстоким ударам з повітря.

Під час Каїрської зустрічі Черчілля визначав критичний період, протягом якого обстановка на Балканах зміниться на користь союзників, у 30 днів [22, р. 630]. Коли президент Іненю заявив, що турки змогли б виступити 15 лютого 1944 р., то Рузвельт відзначив, що, на думку Черчілля, до цього часу Болгарія має вийти з війни [22, р. 746].

Проте час, названий Черчіллем, минув, а ситуація на Балканах не змінилася. Повітряні удари не примусили правлячі кола Болгарії порвати з Німеччиною і шукати шляхів виходу з війни. Турки продовжували відкладати термін свого вступу у війну під приводом браку військових матеріалів. «Балканський варіант» знову не був реалізований.

Пізніше Черчілля писав: «В Америці стало легендою, що я боровся проти операції через Канал під назвою «Оверлорд» і що я марно намагався спокусити союзників масованим уторгненням на Балкани або повномасштабною кампанією в Східному Середземномор'ї, яка ефективно вбила б його (Оверлорд)» [6, р. 114]. Цим зізнанням він мимоволі підтверджує, що американці абсолютно самостійно дійшли тих самих висновків щодо балканських планів Черчілля, що і радянська сторона.

Навіть після висадки в Нормандії, коли стратегічно в балканському десанті не було необхідності, прем'єр-міністр знову і знову намагався прощтовхнути цю ідею перед об'єднаним командуванням союзників.

Про те, що ці плани мали політичне підґрунтя, свідчить послання Черчілля Ідену від 4 травня 1944 г.: «Великі проблеми виникають у нас з радянським урядом в Італії, Румунії, в Болгарії, в Югославії і, перш за все, в Греції. Чи готові ми примиритися з комунізацією Балкан, а може й Італії? Якщо ми вирішимо, що повинні чинити опір комуністичному проникненню, то нам слід заявити про це зі всією ясністю».

На літо 1944 р. припав черговий рецидив «балканської стратегії» У. Черчілля. Опонентом прем'єр-міністра виступив Д. Ейзенхауер. «Хоча Черчілля і не говорив нічого про це, я вважаю, що його дійсний неспокій, імовірно, зумовлений радше політичними, ніж військовими міркуваннями. Можливо, він вважав, що в умовах післявоєнної обстановки, коли західні союзники крупними силами влаштуються на Балканах, це буде більш стабілізуючим чинником, ніж окупація цього регіону російськими арміями. Я заявляв йому: якщо з цих міркувань він наполягає на проведенні балканської кампанії, йому слід негайно зустрітися з президентом і викласти всі факти і свої власні висновки. До тих пір, поки він обґрунтовує такий варіант тільки військовими міркуваннями, говорив я йому, я не можу погодитися з його доводами» [23]. Черчілля негайно виклав свою думку Рузвельту, закликавши його перемогти в обох «великих кампаніях» — тобто у Франції і на Балканах [24]. Президент відповів негативно: «Я не можу погодитися з використанням американських військ для наступу на Істрію і на Балкани. З суто політичних причин внутрішнього порядку я не міг би витримати навіть щонайменшої поразки в операції «Оверлорд», якби стало відомо, що досить крупні сили відвернуті на Балкани» [24, р. 371].

Прем'єр-міністр намагався домовитися з маршалом Тіто, щоб усе-таки висадити союзні війська на югославському узбережжі Адріатики. Але американці, на думку Черчілля, «дуже поволі усвідомлювали посилення комуністичного впливу», знову відмовилися зробити такий крок під час другої Квебекської конференції у вересні 1944 р. Черчілля змушений був особисто мчатися до Москви і намагатися домовитися про збереження британської сфери впливу на Балканах особисто з Й. Сталіним (жовтень 1944 р.).

Висадка британських військ у Греції в жовтні — чи не єдине, що вдалося реалізувати з великих балканських планів. Радянський Союз зірвав спробу англійців вирвати сепаратну капітуляцію в Болгарії і зупинити російські війська на Дунаї.

Албанські і югославські партизани-комуністи навіть чути не бажали про англійський десант на контрольовану ними територію.

Турки, побачивши, що їх вступ у війну судячи з усього, цікавить лише Черчілля, також зволикали до останнього й оголосили війну Німеччині, лише Греція — ось усе, що вдалося зберегти у сфері свого впливу на Балканах Великобританії через інтервенцію і кровопролиття, і лише тому, що Сталін великодушно не став відбирати цей такий бажаний приз у свого не дуже щирого союзника.

Таким чином, балканський план прем'єр-міністра Великобританії не був «стратегічним опортунізмом», аж до Тегеранської конференції розглядався як альтернатива висадці війська союзників у Північно-західній Франції. Але й після ухвалення остаточного рішення з цього питання Черчілля сподівався на реалізацію свого плану при «сприятливих обставинах». І хто знає, яка була б доля Південно-Східної Європи, якби обставини, на які так розраховував прем'єр-міністр, насправді мали місце.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земсков И. Н. *Дипломатическая история открытия второго фронта в Европе* / И. Н. Земсков. — М. : Политиздат, 1982; Кулиш В. М. *История второго фронта* / В. М. Кулиш — М. : Наука, 1971
2. Ундасынов И. Н. *Рузвельт, Черчилль и второй фронт* / И. Н. Ундасынов — М. : Наука, 1965.
3. Higgins T. *Winston Churchill and the Second front 1940–1943* / T. Higgins — N.-Y., 1957
4. Фалин В. М. *Второй фронт. Антигитлеровская коалиция: конфликт интересов* / В. М. Фалин. — М. : Центрполиграф, 2000.
5. *Allies at War. The Soviet, American and British Experience 1939–1945.* — London, 1994.
6. Deakin F. *The Myth of an Allied Lending in the Balkans during the Second World War // British policy toward Wartime Resistance in Yugoslavia and Greece.* / F. Deakin. — London, 1975. — P. 114.
7. Чевтаев А. Г. *Политика империалистических держав в бассейне Средиземного моря (весна-лето 1940) // Политика великих держав на Балканах и Ближнем Востоке (1933–1941)* / А. Г. Чевтаев — Свердловск: Изд-во УРГУ, 1976
8. Димитров И. *Англия и Бългaрия (1938/1941). Навечерието и началото на Втората световна война* / И. Димитров. — София: Издателство на Отечественния фронт, 1983.
9. Barker E. *British policy in South-East Europe in the Second World War* / E. Barker. — London, 1976. P. 111–112.
10. Черчилль У. *Вторая мировая война: В 3-х кн. Кн. 2 / У. Черчилль.* — М. : Военное издательство, 1991. — С. 514.
11. Бережков В. М. *Страницы дипломатической истории* / В. М. Бережков. — М. : Международные отношения, 1984. — С. 151–153.
12. *Советско-английские отношения во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Документы и материалы: В 2 т. М.: Изд-во политической литературы, 1983. — 277.*
13. Woodward L. *British foreign policy in the second world war: In 5 vols / L. Woodward.* — London, 1970 — 1976. — V.5. — P. 326.
14. *Переписка Председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: В 2 т. — М.: Изд-во политической литературы, 1957. — С. 95.*
15. *Foreign relations of the United States. Diplomatic Papers (FRUS). The conferences at Washington 1941–1942 and Casablanca 1943 — Washington, 1968. — P. 651.*
16. Cadogan A. *The diaries of sir Alexander Cadogan, 1938–1945* / A. Cadogan. — London, 1971. — P. 350.
17. Мэтлофф М. *От Касабланки до «Оверлорда». Пер. с англ.* / М. Мэтлофф. — М. : Воениздат, 1964. — С. 175.

18. Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. — Т.2. Тегеранская конференция руководителей трех союзных держав — СССР, США и Великобритании (28 ноября — 1 декабря 1943 г.). — М. Издательство политической литературы, 1979. — С. 126.
19. *The Army Air Forces in World War II.* — Chicago, 1949. — V.2. — P. 584.
20. Страны Центральной и Юго-Восточной Европы во второй мировой войне. — М.: Воениздат, 1972. — С. 37.
21. Рузвельт Э. Его глазами / Э. Рузвельт — М. : Политиздат, 1947. — С. 186–187.
22. FRUS. *The Conferences at Cairo and Teheran 1943.* — Washington, 1961. — P. 742.
23. Deakin F. *The Myth of an Allied Lending in the Balkans during the Second World War // British policy toward Wartime Resistance in Yugoslavia and Greece / F. Deakin.* — London, 1975. — P. 114.
24. Эйзенхауэр Д. Крестовый поход в Европу: Военные мемуары. Пер. с англ. / Д. Эйзенхауэр. — М. : Военное издательство, 1980. — С. 331, 332.

Надійшла до редколегії 11.01.2011 р.

УДК 94:631.11(477.54) “1917–1930”

В. В. КАЛІНІЧЕНКО

ІНСТИТУТ ГРОМАДИ В ДОКОЛГОСПНОМУ СЕЛІ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ (1917–1930 РР.)

Досліджується історична доля самоврядної організації селян — сільської, земельної громади в останній період її існування — 1917–1930 рр. Проаналізована діяльність сільської громади. Показана трансформація сільської громади в земельну громаду.

Ключові слова: село, селяни, сільська, земельна громада.

Исследуется историческая судьба самоуправляющейся организации крестьян — сельского, земельного общества в последний период его существования — 1917–1930 гг. Проанализирована деятельность сельского общества. Раскрыта трансформация сельского общества в земельное общество.

Ключевые слова: деревня, крестьяне, сельское, земельное общество.

Work is devoted research of historical destiny of the self-coping organization of peasants — a rural, ground society during last period of its existence — 1917–1930. Activity of a rural society is analysed. Transformation of a rural society in a ground society is opened.

Key words: village, peasants, a rural, ground society.